

УДК 373. 3.091 : 379.8

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2021.2.9>

Ольга ГОНЧАРУК

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії та методики початкової освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська обл., Україна, 43025

ORCID: 0000-0001-8463-7401

Бібліографічний опис статті: Гончарук, О. (2021). Педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів до організації дозвілля молодших школярів. *Acta Paedagogika Volynienses*, 2, 56–60, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2021.2.9>

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЛЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Готовність до організації й творчої реалізації дозвіллевої діяльності молодших школярів є однією зі складових професійної компетентності майбутнього вчителя початкової школи. А відтак проблема пошуку шляхів оптимізації професійної підготовки майбутнього вчителя в контексті організації дитячого дозвілля є надзвичайно актуальною. Метою статті є визначення педагогічних умов формування готовності майбутнього вчителя початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів.

У статті розкрито зміст поняття «педагогічна умова» й охарактеризовано такі педагогічні умови формування готовності майбутнього вчителя до організації дитячого дозвілля, як: цілеспрямована позитивна мотивація студентів в інноваційному середовищі закладу вищої освіти до оволодіння компетентностями організації дозвіллевої діяльності молодших школярів; оновлення (модернізація) змісту професійної підготовки студентів до організації дозвілля учнів початкової школи; застосування інтерактивних та інтегрованих художньо-педагогічних технологій, спрямованих на формування готовності студентів до організації дозвілля молодших школярів; інтеграція управління та самоуправління суб'єктів системи професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності учнів.

У статті наголошено, що названі педагогічні умови є взаємозалежними й взаємодоповнюючими одна одну й лише їх поєднання забезпечить результативність професійної підготовки майбутнього вчителя, його професіоналізм і майстерність.

Подальшого дослідження потребує розробка механізму реалізації визначених педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів та його змістово-процесуального наповнення.

Ключові слова: педагогічна умова, дозвіллева діяльність, готовність до організації дозвілля дітей, педагогічні умови формування готовності майбутнього вчителя початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів.

Olha HONCHARUK

PhD in Pedagogy, Associate Professor, Senior Lecturer at the Department of Theory and Methods of Primary Education, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli ave., Lutsk, Volyn region, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0001-8463-7401

To cite this article: Honcharuk, O. (2021). Pedagogical conditions of formation of readiness of future teachers for the organization of leisure of younger schoolboys. *Acta Paedagogika Volynienses*, 2, 56–60, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2021.2.9>

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF FORMATION OF READINESS OF FUTURE TEACHERS FOR THE ORGANIZATION OF LEISURE OF YOUNGER SCHOOLBOYS

Readiness for the organization and creative realization of leisure activities of junior schoolchildren is one of the components of professional competence of the future primary school teacher. Therefore, the problem of finding ways to optimize the professional training of future teachers in the context of organizing children's leisure is extremely relevant.

The purpose of the article is to determine the pedagogical conditions for the formation of the readiness of the future primary school teacher to organize leisure activities for junior students.

The article reveals the content of "pedagogical condition" and describes such pedagogical conditions for the formation of future teachers' readiness to organize children's leisure, as: purposeful positive motivation of students in the innovative environment of higher education to master the competencies of leisure activities; updating (modernization) of the content of professional training of students for the organization of leisure of primary school students; application of interactive and integrated artistic and pedagogical technologies aimed at forming students' readiness to organize leisure for junior schoolchildren; integration of management and self-management of the subjects of the system of professional training of future primary school teachers to the organization of leisure activities of students.

The article emphasizes that these pedagogical conditions are interdependent and complementary and only their combination will ensure the effectiveness of professional training of future teachers, his professionalism and skill.

Further research is needed to develop a mechanism for implementing certain pedagogical conditions for the formation of the readiness of future primary school teachers to organize leisure activities for junior students and its content and procedural content.

Key words: *pedagogical condition, leisure activity, readiness for the organization of children's leisure, pedagogical conditions of formation of readiness of the future primary school teacher for the organization of leisure activity of junior schoolchildren.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями.

В останні роки відбуваються суттєві зміни в системі початкової школи: впроваджується Концепція нової української школи, затверджені нові Державні стандарти початкової освіти, створені варіанти нових навчальних програм і підручників. Водночас, проблема змістовного проведення вільного часу й дозвілля школярами набуває особливої актуальності через поширення «хвороби трьох екранів» (вид залежності, коли людина не може розлучитися з цифровими джерелами інформації (йдеться про паралельне користування телефоном, планшетом і комп'ютером/телевізором). Адекватно реагувати на зміни може вчитель, який зуміє сформулювати в учнів не лише систему загальноосвітніх знань, умінь і навичок, але й здатність вміло керувати власним часом та цілеспрямовано організовувати своє дозвілля. Тому, актуальною є переорієнтація підготовки майбутнього вчителя з просвітництва до ролі агента змін, творчої особистості та здобувача ефективних засобів освітньої діяльності в інтересах дитини. А відтак, надзвичайно важливою є проблема професійної підготовки сучасного вчителя початкової школи в цілому й зокрема його готовності до організації дитячого дозвілля.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. У ході дослідження нами з'ясовано, що проблема формування готовності майбутнього вчителя до творчого виконання своїх професійних обов'язків, у тому числі й до організації дозвілля дітей, є не новою. Так, основним у професійній підготовці май-

бутнього фахівця визначено компетентнісний підхід. Зокрема, Л. Кадченко під готовністю до педагогічної діяльності розглядає складне особистісне утворення, що забезпечує високі результати педагогічної роботи і вміщує в собі професійно-моральні погляди та переконання, професійну спрямованість психічних процесів, професійні знання, уміння, навички, а також настроєність на педагогічну працю, здатність до подолання труднощів, самооцінки результатів такої праці, потребу в постійному професійному самовдосконаленні [1, с. 13-14]. На думку Л. Дзюба-Шпурік, готовність до педагогічної діяльності є формою складного особистісного утворення, котре обумовлює бажання займатися педагогічною роботою, а також є важливим показником становлення випускника педагогічного вузу; вона розглядається науковцями у єдності двох компонентів – морального та психологічного; великого значення надається якостям особистості вчителя, якому необхідно володіти не тільки обсягом професійних знань, але й такими особистісними якостями, що забезпечують успішність виконання професійних функцій [2, с. 84]. Дуже вузько, на наш погляд, готовність розглядає Л. Кондрашова, аналізуючи її як рису особистості, як регулятор поведінки та як умову результативності педагогічної діяльності [3, с. 6]. Учена наголошує, що необхідною характеристикою педагога-професіонала є морально-психологічну готовність до педагогічної діяльності [3]. У свою чергу, О.Комар, аналізуючи готовність студентів до застосування інтерактивної технології у початковій школі, зазначає, що вона може розглядатись як результат підготовки до

цього виду діяльності і як складова їх професійної підготовки до педагогічної діяльності загалом. Готовність вона розглядає як цілісне особистісне утворення, яке передбачає наявність у студентів сукупності певних якостей особистості майбутнього вчителя, знань, умінь, навичок, що забезпечують успішну реалізацію інноваційної навчальної діяльності, зокрема педагогічних знань, умінь, навичок, потреб та інтересу до ефективного застосування інтеракції, відповідальності за її результати та впевненості у собі [4, с. 31]. Такий вид готовності, на думку вченої, не тільки проявляється в професійно-педагогічній діяльності, а й формується і розвивається в ній.

Отже, зазвичай, учені, розглядаючи поняття «професійна підготовка», його сутність визначають через процес, а як результат даного процесу – готовність/професійна готовність. У нашому випадку йдеться про професійну підготовку майбутнього вчителя початкової школи до організації дозвілля учнів та його готовність організовувати дозвіллеву діяльність молодших школярів. Оскільки, готовність майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів є результатом їхньої фахової професійної підготовки, то **метою** нашої статті є аналіз педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів до організації дозвілля молодших школярів.

Виклад основного матеріалу. Професійну підготовку майбутнього вчителя початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів розглядаємо як цілеспрямований процес оволодіння студентами загальними та фаховими компетентностями продуктивної організації та проведення дозвіллевої діяльності у початковій школі, виховання дітей як її суб'єктів та формування у них основ визнання цінності дозвілля. Нами відзначено, що умови ефективної підготовки майбутніх учителів до організації дозвілля молодших школярів мають бути закладені у фундамент системи освітнього процесу закладу вищої освіти та системи професійної підготовки студентів. У контексті нашого дослідження – це аудиторна й позааудиторна робота студентів.

Здійснений аналіз довідкових джерел засвідчив, умова – це «необхідна обставина, яка робить можливим здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь»

[5, с. 307]. Ю. Бабанський педагогічні умови визначає як «ситуацію, в котрій компоненти навчального процесу репрезентовані в найліпшій взаємодії і яка дає можливість викладачеві плідно викладати, керувати навчальним процесом, а студентам успішно навчатися» [6, с. 21]. Оскільки ми розкриваємо зміст поняття «педагогічні умови», то логічним є твердження, що йдеться про обставини, пов'язані з організацією такої професійної підготовки студентів, за якої ефективно відбувається пізнавальна, навчальна, науково-дослідницька і практична діяльність студентів, спрямована на формування в них, насамперед, професійних знань, умінь і навичок, професійної компетентності, без яких ефективна організації дозвіллевої діяльності молодших школярів неможлива. Виходячи з окресленого, можемо констатувати, що без наявності таких обставин бажане явище не може виникнути.

Педагогічні умови розуміємо як такі спеціально створені в закладі вищої освіти обставини, за яких організація системи професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів сприятиме ефективному формуванню у них мотиваційного, ціннісного, когнітивного, діяльнісного та рефлексивного компонентів готовності організовувати дозвіллеву діяльність молодших школярів.

Як зазначає О. Комар, педагогічні умови завжди підпорядковані зовнішнім і внутрішнім чинникам: до зовнішніх можна віднести, наприклад, особливості організації освітнього процесу; зміст навчального матеріалу; побудову міжособистісної взаємодії учасників навчання тощо, до *внутрішніх* – рівень професійної мотивації студентів; їхня потреба у самовдосконаленні; їхні нахили, уподобання, зацікавленість у професійному становленні тощо [4]. У контексті нашого дослідження у визначенні педагогічних умов професійної підготовки студентів до організації дозвілля молодших школярів нами враховано як зовнішні, так і внутрішні чинники.

За результатами проведеного експериментального дослідження важливими у професійній підготовці майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів нами визначено такі педагогічні умови:

– цілеспрямована позитивна мотивація студентів в інноваційному середовищі закладу

вищої освіти до оволодіння компетентностями організації дозвіллевої діяльності молодших школярів;

- оновлення (модернізація) змісту професійної підготовки студентів до організації дозвілля учнів початкової школи;

- застосування інтерактивних та інтегрованих художньо-педагогічних технологій, спрямованих на формування готовності студентів до організації дозвілля молодших школярів;

- інтеграція управління та самоуправління суб'єктів системи професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності учнів.

Визначені педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів є взаємозалежними й доповнюють одна одну. Так, зокрема, перша умова передбачає цілеспрямовану позитивну мотивацію студентів в інноваційному середовищі закладу вищої освіти до оволодіння компетентностями організації дозвіллевої діяльності молодших школярів. У педагогічному словнику мотивацію визначено, як систему мотивів, або стимулів, яка спонукає людину до конкретних форм діяльності або поведінки» [5, с. 217]. Мотивами можуть бути потреби, інтереси, емоції, установки. Розглядаючи навчальну мотивацію, О. Савченко визначає її як систему спонук (стимулів), що визначають пізнавальну спрямованість індивіда [7, с. 491]. З огляду на це, мотивацію оволодіння компетентностями організації дозвілля молодших школярів необхідно розвивати, починаючи з першого курсу, формуючи в студентів професійний інтерес та бажання до організації дозвіллевої діяльності в початковій школі.

На мотивацію професійної підготовки вчителя початкової школи до організації дозвілля дітей впливають мотиви вибору професії студентом, що в подальшому пов'язано з вивченням фахових навчальних дисциплін. Як відзначають С. Вершловський, Л. Кацова, Н. Клименко, Н. Кузьміна, В. Сластьонін, мотивами вибору професії є інтерес до вдосконалення власних здібностей; усвідомлення соціальної значимості професії вчителя початкової школи, прагнення здобути вищу освіту в педагогічній сфері. У цьому контексті важливим є врахування того, що мотивація і мотиви завжди внутрішньо зумовлені, проте можуть

залежати від зовнішніх факторів. Мова йде про зовнішні і внутрішні стимули, що спонукають розгортання мотиваційного процесу майбутніх вчителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів. Обставини, ситуації чи будь-які зовнішні фактори набувають значення для мотивації тільки тоді, коли стають для людини задоволенням потреб, бажань. Тому, до зовнішніх факторів мотивації вибору професії вчителя початкової школи можемо віднести підвищення заробітної праці вчителів, значну кількість календарних днів відпустки, незначну тривалість робочого дня та ін.. У свою чергу, вказані зовнішні фактори в процесі мотивації мають трансформуватися у внутрішні через прояв прагнення й бажання особистості до самовдосконалення в процесі професійної підготовки, активності в дозвіллевих заходах на рівні факультету, університету з метою формування вітагенного досвіду такої діяльності, можливістю самопрояву й самовираженню тощо.

Позитивній мотивації до оволодіння майбутнім учителем початкової школи компетентностями організації дозвілля дітей викликає й інноваційна діяльність, яка, на наш погляд, реалізується в інноваційному середовищі закладу вищої освіти. Саме інноваційне середовище професійної підготовки нами визначено як засіб мотивацій й стимулювання в студентів потреби в оволодінні компетентностями організації дозвіллевої діяльності дітей. Тому з метою мотивацій й стимулювання майбутнього вчителя початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів важливим є інтеграція студентів в цілеспрямоване створене інноваційне середовище ЗВО, яке базується на партнерській суб'єкт-суб'єктній взаємодії, особистісно-орієнтованому підході та інтегрує в собі гуманістичність та паритетність у відносинах його суб'єктів.

Аналізуючи інноваційне середовище, визначаємо його ознаки[5]: відкритість до нововведень в освітньому просторі, визнання їх ключового значення в його структурі, що й визначає рівень інноваційного потенціалу початкової школи, представленого комплексом різних видів взаємопов'язаних ресурсів, ефективність використання яких забезпечує можливість реалізації інновацій. Отже, за свою сутністю інноваційне середовище вимагає оновлення

(модернізацію) змісту професійної підготовки студентів до організації дозвілля учнів початкової школи та застосування інтерактивних та інтегрованих художньо-педагогічних технологій, спрямованих на формування готовності студентів до організації дозвілля молодших школярів (це є відповідно друга і третя визначені нами педагогічні умови).

Гуманістичність інноваційного середовища передбачає усвідомлення власної місії в реалізації людських цінностей в освітньому процесі через суспільні та особистісні мотиви інноваційної діяльності; формування мотивації до нововведень, створення атмосфери постійного творчого пошуку, корпоративного духу, що, в свою чергу, сприяє зняттю бар'єрів у сприйнятті та реалізації змін. Звідси, важливим його критерієм є інтеграція управління та самоуправління суб'єктів системи професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи

до організації дозвіллевої діяльності учнів (що становить зміст четвертої визначеної нами педагогічної умови).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проблема формування готовності майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілля молодших школярів є актуальною й потребує нагального її теоретико-практичного вирішення. Важливим у цьому контексті є визначення педагогічних умов, комплексна реалізація яких у ЗВО забезпечить високий рівень сформованості в майбутніх учителів готовності до організації дозвілля молодших школярів.

Подальшого дослідження потребує розробка механізму реалізації визначених педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів та його змістово-процесуального наповнення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кадченко Л.П. Формирование готовности студентов педвуза к профессиональной деятельности средствами иностранного языка: автореф. дисс. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. Харьков, 1992. 20 с.
2. Дзюба-Шпурик О. «Формування готовності майбутніх учителів початкової школи до ознайомлення учнів з інформаційно-комунікаційними технологіями: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08. Полтава, 2016. 290 с.
3. Кондрашова Л.В. Концепція «Взаємодії моральних і психологічних якостей у змісті педагогічного професіоналізму». Професійне становлення майбутнього вчителя: монографічний огляд. Кривий Ріг, 2006. 34 с.
4. Комар О.А. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до застосування інтерактивних технологій: теоретико-методичні аспекти: монографія. Умань : Софія, 2008. 332 с.
5. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
6. Бабанский Ю.К. Как оптимизировать процесс обучение. Москва : Знание, 1982. 48 с.
7. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи: підручник для студентів пед. ф-тів. Київ : Грамота, 2012. 504 с.

REFERENCES:

1. Kadchenko, L.P. (1992). Formirovanie gotovnosti studentov pedvuza k professionalnoj deyatel'nosti sredstvami inostrannogo yazyka: avtoref. diss. ... kand. ped. nauk: spec. 13.00.04 – teoriya i metodika professional'nogo obrazovaniya. Harkov, P.20. [in Ukrainian].
2. Dzyuba-Shpurik, O. (2016). «Formuvannya gotovnosti majbutnih uchiteliv pochatkovoyi shkoli do oznajomlennya uchniv z informacijno-komunikacijnimi tehnologiyami: dis. ... kand. ped. nauk: 13.00.08. Poltava, P. 290 [in Ukrainian].
3. Kondrashova, L.V. (2006). «Vzayemodiyi moralnih i psihologichnih yakostej u zmisti pedagogichnogo profesionalizmu». Profesijne stanovlennya majbutnogo vchitelya: monografichnij oglyad. Krivij Rig, P. 34 [in Ukrainian].
4. Komar, O.A. (2008). Pidgotovka majbutnih uchiteliv pochatkovoyi shkoli do zastosuvannya interaktivnih tehnologij: teoretiko-metodichni aspekti: monografiya. Uman: Sofiya, P. 332 [in Ukrainian].
5. Goncharenko, S.U. (1997). Ukrayinskij pedagogichnij slovník. Kiyiv: Libid, P. 376. [in Ukrainian].
6. Babanskij, Yu.K. (1982). Kak optimizirovat process obuchenie. Moscow: Znanie, P. 48 [in Russian].
7. Savchenko, O.Ya. (2012) Didaktika pochatkovoyi shkoli: pidruchnik dlya studentiv ped. f-tiv. Kiyiv: Gramota, P. 504. [in Ukrainian].